

Gönderme Tarihi: 02.02.2020

Kabul Tarihi: 14.07.2020

*Bu bir derleme makalesidir.

Uzaktan eğitim bağlamında e-hazır olma kavramının irdelenmesi

Öğretmen Uğur CANPOLAT^aÖğretmen Zeynep NARİN CANPOLAT^b^a Eskişehir Çifteler Atatürk Ortaokulu , ORCID: 0000-0002-8861-4765^b Eskişehir Odunpazarı 30 Ağustos Ortaokulu, ORCID: 0000-0002-5963-3027

Özet

E-hazır olma, bir devletin e-dünyaya katılabilme ve e-dünyaya hazır olabilme düzeyini ifade eder. Uzaktan eğitim bağlamında irdelendiğinde ise e-hazır olma, hedeflenen eğitim-öğretim faaliyetlerinin uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesi için kurumların her yönüyle hazır olabilmeleridir. Türkiye’de e-hazır olmaya ilişkin öğrenci memnuniyetlerini ve hazırbulunuşluğunu ölçmek amacıyla ölçekler ve e-hazır olma modelleri geliştirilmiştir. Özellikle COVID-19 salgını nedeni ile dünyanın birçok yerinde, temel eğitimden yükseköğretime kadar birçok seviyede eğitim-öğretim kurumu yüz yüze eğitime ara vermek durumunda kalmıştır. Salgının devam etmesiyle birlikte acil uzaktan öğretime geçmişlerdir. Yaşanan bu durum eğitimden sosyal hayata kadar birçok alanda kurumların e-hazır olma düzeylerini görmelerini sağlamış ve e-hazır olmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Türkiye, COVID-19 salgını sürecinde yüz yüze eğitime ara vererek Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu bünyesinde acil uzaktan öğretim faaliyetlerini yürütmüştür. Araştırmacılar, alandaki bilimsel çalışmalardan hareketle kurumların e-hazır olma düzeylerini arttırmaya yönelik bazı öneriler getirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Acil ve uzaktan öğretim, COVID-19, e-hazır olma, uzaktan eğitim

Abstract

E-readiness refers to the level of a country’s ability to join and be ready for e-world. When analyzed in the context of distance education, e-readiness is institutions being able to be ready in every aspects in order to realize targeted educational activities. In Turkey, scales and e-readiness models have been developed to measure student satisfaction and readiness for e-readiness. Especially because of the epidemic of COVID-19, education and training institutions at various levels, from basic education to higher education, had to interrupt face-to-face education. As the outbreak continued, they switched to emergency remote teaching. This situation has enabled institutions to see e-readiness levels in many areas from education to social life and it also revealed the importance of e-readiness. Face to face education was interrupted due to the epidemic in Turkey. As a solution to this, emergency remote teaching activities were carried out within the Ministry of Education and Higher Education Institution. Researchers suggest some suggestions to increase the e-readiness level of institutions based on scientific studies in the field.

Keywords: Emergency remote teachig COVID-19, e-readiness, distance learning,

Kaynak Gösterme

Canpolat, U. ve Narin-Canpolat, Z. (2020). Uzaktan eğitim bağlamında e-hazır olma kavramının irdelenmesi. *AUAd*, 6(3), 79-91.

Giriş

2019 yılının sonlarına doğru Çin’de görülmeye başlanan Koronavirüs hastalığı (COVID-19) kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye’de ise ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde görülmüş T.C. Sağlık Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Bilim Kurulu tavsiyeleri doğrultusunda bir dizi önlemler alınmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Yükseköğretim Kurulu (YÖK) üniversiteleri ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tüm eğitim-öğretim kurumlarını 16 Mart 2020 tarihinde kapatarak yüz yüze eğitime ara vermiştir. Üniversiteler kendi imkanları ile uzaktan eğitim faaliyetlerini yürütürken MEB 23 Mart 2020 ile 19 Haziran 2020 tarihleri arasında acil eylem planı olarak Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu üzerinden uzaktan öğretim faaliyetleri ile eğitim-öğretime devam etmiştir (Anadolu Ajansı, 2020.; MEB, 2020a ve MEB, 2020b).

COVID-19 salgınının yayılması ile hızlıca dijitalleşen dünyada uzaktan eğitimin 21.yüzyılda eğitim sürecinin her basamağının bir parçası olacağı düşünülmektedir. Eğitim-öğretim kurumlarının her basamakta uzaktan eğitime e-hazır olma çok önemlidir. Bu araştırmaların uzaktan eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütecek olan kurumlara ve bu hizmeti sunacak öğretmenlere yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili Alanyazın

E-hazır olma (e-readiness), bir devletin *e-dünyaya katılabilme* ve *e-dünyaya hazır olabilme* düzeyini ifade eder (Wikipedia, 2020).

IğıGlobal (2020) tarafından ortaya atılan diğer tanımlarına bakıldığında

- *Bir ülkenin, bölgenin veya kuruluşun refahı ve büyümesi sürdürmesi için Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) i kullanmaya hazır olması.*
- *Bir kuruluşun genel ağ üzerinden hizmet sağlayabilme kapasitesi ve kabiliyeti.*
- *Bir kuruluşun, BİT altyapısının ve gerekli e-becerilerin kalitesini ve kapsamını geliştirmedeki ilerleme düzeyi şeklinde tanımlamaktadır.*

Eğitim kurumları açısından uzaktan eğitim bağlamında irdelendiğinde ise e-hazır olma, *hedeflenen eğitim-öğretim faaliyetlerinin uzaktan eğitimle gerçekleştirilebilmesi için kurumların her yönüyle (içerik, donanım, alt yapı, erişim, destek hizmetleri, öğrenme yönetim sistemi, ölçme ve değerlendirme, akreditasyon vb) hazır olabilme düzeyi* şeklinde açıklanabilir.

Uluslararası Literatürde E-Hazır Olma

Çevrimiçi öğrenmeye hazır olma konusunun ilk gündeme gelişi 1998 yılında Avustralya’ da Warner, Christie ve Choy ile olmuştur. Çevrimiçi öğrenmeye hazır olma durumunu üç başlıkta toplamışlardır.

- *Yüz yüze eğitim yerine öğrencilerin tercih edeceği sunum şekli*
- *Öğrencilerin teknolojiyi kullanabilme yeterlilikleri ve özgüvenleri*
- *Öğrenenin özerk katılabilme kapasitesi* (Warner, Christie ve Choy, 1998’den akt; Huang, Chou, Chen ve Own, 2010)

Daha sonra Choucri, Maugis, Madnick ve Siegel (2003) küresel e-hazır olma konusunda yaptıkları çalışmada belli uygulamalar için sistematik kurallar sağlamak, çalışmalarını kolaylaştırmak ve yardımcı araçların test edilmesini sağlamak için veri modeli oluşturmak adına e-hazır olmanın gerekli olduğunu dile getirmişlerdir.

Tüm paydaşların hedeflerini ve çıkarlarını yansıtmının gerekli olduğunu savunan Choucri ve arkadaşları GZFT analizi yaparak 5N 1K soruları ile bu hedeflere ulaşılabileceğini ve mevcut e-hazır olma gözlenip yeni bir değer yaratılabileceğine değinmektedir. Ekonomik koşullar, BİT alanındaki gelişmeler, sanayideki gelişmeler alanda gereksinimler yaratarak bazı boşlukları oluşturmuş ve bu durumlar e-hazır olmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Alandaki çalışmalardan hareketle dört önemli kural olduğuna değinmişlerdir. Bunlar erişim (alt yapı ve hizmetler), kapasite (sosyal-ekonomik-politika faktörleri) ve fırsatlardır (Choucri, Maugis, Madnick ve Siegel, 2003).

Bir e-hazır olma sürecinde ilk olarak amaçlar belirlenmelidir. Amca uygun olarak farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler araştırılarak benzer ve farklı yönleri keşfedilir. Daha sonra sosyal yapıları, kişi başına düşen milli gelirleri ve kanunları irdelenmelidir. Ardından kapasite ve erişim özelliklerine bakılır. Gerekli şartlar sağlanıyorsa fırsatlar aşamasına geçilir. Süreci destekleyecek özel uygulamalar hazırlanır. Bu uygulamalar hazırlanırken tüm sistem ve sisteme ait alt bileşenler yerel ve ulusal çapta değerlendirilerek gereksinimler belirlenerek yapılmalıdır (Choucri ve diğerleri, 2003).

Literatürdeki diğer çalışmalar incelendiğinde Smith, Murpy ve Mahoney (2003) ve Smith (2005) çevrimiçi ortamlarda hazır olmanın ölçülmesine yönelik McVay (2000) tarafından geliştirilen anketin geçerliliği üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu 13 soruluk anketin kullanılabilir olduğunu öğrenci eğilimlerinin saptanmasında yararlı olabileceğini ifade etmişlerdir.

Çevrimiçi öğrenmeye ilişkin araştırma yürüten Kaur ve Zoraini Wati (2004) Asya ülkelerinde çevrimiçi öğrenme konusunda öğrenci eğilimlerin giderek arttığını vurgulamaktadırlar. Malezya Üniversitesinde e-öğrenmeye hazır olmanın değerlendirilmesi konusundaki çalışmalarında teknik ekipman ve alt yapının olmasının hazırbulunuşluğu arttırması ve buna bağlı olarak zaman, maliyet ve erişilebilirlik imkanı vermesiyle yükseköğretim öğrencileri üzerinde olumlu yansımalarının olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak diğer taraftan da niceliksel imkanların tek başına yeterli olmadığına ve e-öğrenmenin niteliğine ilişkin öğrencilerin kaygı yaşadıklarını dille getirmişlerdir.

Öğretmenlerin çevrimiçi ortamlarda kendilerini geliştirmeleri ve motivasyonları çevrimiçi öğrenmeye yönelik öğrencilerin düşüncelerini olumlu yönde etkileyeceğini ifade eden Machado (2007) teknik alt yapının ve İnternet erişiminin e-hazırlıkta çok önemli birer unsur olduğuna; kabiliyet, kapasite ve tesislerinde diğer dikkat edilmesi gereken unsurlar olduğuna değinmektedir.

Öğrencilerin çevrimiçi öğrenme ortamına hazır olup olmadıklarını ölçmek amacıyla Huang ve diğerleri (2010) tarafından ölçek geliştirme çalışmasında yapılmıştır. Öğrencilerin 5 hazırlık boyutuna sahip olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu boyutlara bakıldığında *bilgisayar / internet öz yeterliliği, öz yönelimli öğrenme, öğrenci kontrolü, öğrenme motivasyonu ve çevrimiçi iletişim öz yeterliliği*dir.

E-öğrenmeye hazır olmaya ilişkin bazı modeller bulunmaktadır. Bu modellere ilişkin Darab ve Montazer (2011) şu modelleri örnek vermektedir:

- *Sanal üniversite referans modeli*
- *Elektronik eğitim sistemi modeli*
- *Sanal üniversite birleştirme modeli (Clote)*
- *Sanal üniversite modeli (Whittington)*
- *Tele-eğitim için Çin' in akıllı değerlendirme modeli*
- *Khan küresel eğitim ağı*
- *E-öğrenme sürekliliği modeli (Etkinlik, verimlilik, memnuniyet)*

Örneğin sanal üniversite referans modeli uzaktan eğitimde destek hizmetlerinin önemini vurgulamakta ve iletişim ve etkileşime önem vermektedir. Elektronik eğitim sistemi modelinde ise öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını göz önünde tutarak bireyselleştirilmiş eğitim uygulamalarının önemine değinmektedir. Modellerde içerik, teknoloji, destek hizmetleri,

denetim ve değerlendirme, kültürel hazırlık ve finansal kaynakların e-hazır olma için önemli unsurlar olduğu vurgulanmıştır (Darab ve Montazer, 2011).

Hung (2016), Tayvan’ da ki farklı bölgelerden lisansüstü dereceye sahip öğretmenlerin lisans eğitimi alanlara göre ve erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre çevrimiçi öğrenmeye daha hazır halde olduklarını vurgulamıştır. Ayrıca öğretmenlerin e-hazır bulunuşluğunu ölçmek amacıyla bir ölçek geliştirmiştir. Öğretmenlerin hazırbulunuşluğu için dört önemli faktör belirlemiştir. Bunlar şunlardır:

- *Öz yönelimli öğrenme (öğrenme stratejileri belirleyip uygulama)*
- *Kurumsal destek (üst yönetim, iş arkadaşları ve organizasyon tarafından verilen destek)*
- *İletişim öz yeterliliği (öğretmenin senkron ve asenkron ortamda ki iletişim yeterliliği)*
- *Öğrenme-aktarma öz yeterliliği (öğrenilen bilgiyi iş hayatına aktarabilme)*

E-hazır olma sürecinde özel gereksinimlere sahip bireylere yönelik çalışmalar yürüten Van Rooij ve Zirkle (2016) özellikle görsel, işitsel, motor ve zihinsel yetersizlikleri bulunan bireylerin gereksinimlerini göz önünde tutulması ve e-hazır olma sürecinde evrensel tasarım ilkelerine göre hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Uluslararası literatürde model oluşturma, e-hazır olma kriterleri belirleme çalışmaları yürütülürken öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde e-hazır olmaya ilişkin görüşlerine yönelik ölçek belirleme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir.

Türkiye’de E-Hazır Olma

Türkiye’de e-hazır olmaya ilişkin bazı çalışmalar yürütülmüştür. Naralan (2009) tarafından yapılan çalışmaya göre ülkelerin 21.yüzyılın gereksinimlerine ve dinamiklerine göre kendisini yenilemesi ve BİT geliştirme çalışmalarında bulunmaları gerektiğine değinmektedir. Türkiye’ de BİT’ in gelişimine yönelik yaşanan başlıca önemli gelişmeler Tablo 1 yer verilmektedir:

Tablo 1 <i>Türkiye’de Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişimine Yönelik Bazı Adımlar (Naralan, 2009)</i>	
<i>Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurumu (BTYK):</i>	Türkiye’de bilim ve teknoloji alanındaki gereksinimlerin belirlenmesi ve gerekli politikaların oluşturulması amacıyla 1983 yılında kurulmuştur. İnternetin olmadığı bir dönemde bu kurumun kurulması Türkiye için önemli bir adım olduğu söylenebilir.
<i>Türkiye Bilişim Şurası (2002 ve 2004):</i>	Bu şura ile ‘ <i>e-Avrupa+ için e-Türkiye</i> ’ hedefi doğrultusunda bazı kararlar alınmıştır. Türkiye’nin e-yapılanması için gereksinimler belirlenmiştir
<i>E-dönüşüm Türkiye Projesi (2003-2010):</i>	Türkiye’de 2003 yılında DPT bu konuda yetkilendirilmiştir. Mart 2000’de Lizbon’da Avrupa Birliği Komisyonunca e-dönüşüm kapsamında ‘ <i>e-Avrupa 2002</i> ’ projesi başlatılmıştır. Türkiye’de de bu projeden yola çıkarak ‘ <i>e-Avrupa+ için e-Türkiye</i> ’ bağlamında Türkiye’de BİT geliştirilmesi ve halkın karar alma sürecinde etkin bir şekilde katılımını sağlamak, hesap verilebilirliği ve şeffaflığı arttırmak ve ülkenin BİT düzeyini arttırmak üzerine kararlar alınmıştır. DPT bazı çalışmalarda bulunarak ‘ <i>Bilgi Toplumu Stratejisi 2006-2010</i> ’ belgesini oluşturmuştur. E-dönüşüm Projesi’ni hayata geçirmek üzere ‘E-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu’ kurulmuştur.

Naralan (2009) yapılan uluslararası çalışmalarda e-hazır olma endeksi, bağlanabilirlik ve teknolojik alt yapı, sosyal ve kültürel çevre gibi kriterlerin göz önünde tutulduğuna değinmiştir. Ayrıca Türkiye’nin araştırmaya katılan devletler arasında 2007 yılı verilerine göre e-hazırlık durumunun ortalamada olduğu, diğer taraftan e-devlet hizmetlerinde ilk 10 da yer aldığını belirtmiştir. Araştırmada irdelenen *The Economist* (2007) verilere bakıldığında

Türkiye'nin e-hazırlık açısından yeterli düzeyde alt yapı çalışması yapmadığı ancak verilen e-devlet hizmetlerinde ön planda olduğu görülmektedir.

Türkiye' de 2010 yılında MEB tarafından temelleri atılan ve 2012 yılında uygulamaya koyduğu Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi ile yurt içinde bulunan tüm okullarda liselerden başlamak üzere alt kademelere doğru incek şekilde 21.yüzyılın gereksinimlerine göre eğitimde kaliteyi arttırmaya yönelik bazı çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda sınıflara akıllı tahtalar takılmış, internet alt yapısı kurulmuş, bakanlığa bağlı tüm okullardaki öğretmenlere bu teknolojiyi kullanmaları için hizmet içi eğitimler verilmiş ve gerekli materyallerin üretimi sağlanmaya başlanılmıştır. Örneğin 2019 verilerine göre Türkiye' de bulunan 47.158 okul içerisinde araştırmanın gerçekleştiği Eskişehir ilinde bulunan 344 okulun 181' inde (%52.6) 4425 etkileşimli tahta takılmış, 121 okula ise (%35,2) fiber internet hizmeti sağlanmıştır (MEB, 2019). Bu proje ile eğitim-öğretim kademelerinde ihtiyaç duyulan teknolojinin sınıfa taşınarak ve destek hizmetleri sunularak e-hazır olma durumunun sağlanmaya çalışıldığı düşünülebilir.

Üniversiteler düzeyinde bakıldığında ise, 18 Şubat 2019 yılında Ağrı'da Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından gerçekleştirilen toplantının Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm odaklı olduğu görülmektedir. Bu toplantıda 8 üniversitede (Ağrı İbrahim Çeçen, Bayburt, Iğdır, Munzur, Muş Alparaslan, Siirt, Şırnak, Bingöl Üniversiteleri) uygulanan pilot çalışma üzerinden eğitim öğretim sürecinin tamamında dijital kaynak ve alt yapılar üzerinden yürütülmesi hedeflenmektedir. Pilot çalışmada 3.093 öğretim elemanına hazır bulunuşluklarını arttırmak amacıyla '*Dijital Çağda Yükseköğretimde Öğrenme ve Öğretme*' dersi verilmiş gerekli bilgilerin aktarımı sağlanmıştır. ABD ve AB üyesi ülkelerin birçoğunda uygulanan Öğrenme Yönetim Sistemi üzerinden ülkemizdeki üniversitelerinde kullanımı beklenilmektedir. Toplantıda alınan başlıca kararlar şunlardır:

- *Öğretim elemanları Z kuşağının beklentileri doğrultusunda kendi dersine ilişkin öğretim tasarımcısı olarak dijital materyaller geliştirmelidir.*
- *Her üniversite ÖYS kullanmalıdır.*
- *Derslerin bir kısmı ÖYS üzerinden yürütülmelidir.*
- *ÖYS' de ki veriler öğrenme analitikleri olarak geri bildirimle sağlanmalıdır.*
- *Üniversite öğrencilerine dijital okur-yazarlık eğitimi verilmelidir (YÖK, 2019).*

Uzaktan eğitim, bilgisayar ve bilgisayar ağlarına dayalı gerçekleştirilen açık ve uzaktan öğrenme faaliyetidir (Aydın, 2011). Hodges, Moore, Lockee, Trust ve Bond (2020) uzaktan eğitimin pedagoji, yöntem, ilerleme hızı, eğitmen ve öğrencinin rolü, eşzamanlı ve eş

zamansız eğitim faaliyetleri, geri bildirim kaynakları ve ölçme ve değerlendirme süreçleriyle planlı etkinlikler bütünü olarak ifade etmektedir. Uzaktan eğitimin içine entegre edilen birçok etkileşim çeşidiyle birlikte ihtiyaca cevap veren kaliteli bir uzaktan eğitimi sunmak oldukça zordur hazırlamak aylarca sürebilmektedir.

Acil ve uzaktan öğretim ise kriz durumlarında yüz yüze eğitime ara verilen durumlarda kısa sürede oluşturularak sunulan alternatif bir seçenektir (Hodges ve diğerleri, 2020). Daha çok öğretim odaklı süreç yürütülür. Kısa sürede hazırlanıp daha çok eş zamanlı etkinliklerle yürütülen bu faaliyetlerin uzun sürede hazırlanan uzaktan eğitimde işe koşulan enstrümanlarla aynı kalitede olması beklenmez. Ancak belli bir ölçüde bazı eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilir.

Araştırmacılar 18 Mayıs 2020 tarihinde canlı yayın video konferansla gerçekleştirilen rektörler paneline katılmış ve Türkiye’de bazı üniversitelerin rektörlerince aktarılan acil uzaktan öğretim çalışmalarını takip etmiştir. Araştırmacılar, uzaktan eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan sorunların neler olduğunu ve hangi uzmanlık alanlarından personele ihtiyaç duyulduğunu sormuştur. Üniversite rektörlerince acil uzaktan öğretim sürecinde internet erişimi sağlayamayan öğrencilerin uzaktan öğretim faaliyetlerine etkin katılmadıkları dile getirilmiştir. Alanında uzman deneyimli ekiple çalıştıklarını vurgulamışlardır. Bu nedenle uzman personele ihtiyaç duyulmadığını dile getirmişlerdir (Rektörler paneli, 2020). 2020 Haziran ayı itibarı ile YÖK Akademik sayfası ve üniversitelerin resmi web siteleri üzerinden uzaktan eğitim alanında çalışan uzman personelin bulunma durumları gözden geçirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’de pek çok üniversitede uzaktan eğitim alanında yüksek lisans/doktora yapmış ya da akademik olarak uzaktan eğitim alanında çalışmakta olan uzman personelin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Farklı alanlarda uzman kişilerce uzaktan eğitim merkezleri / birimleri yönetilmektedir (YÖK, 2020). Bu durum yükseköğretim kurumlarında öğrencilere sunulan acil uzaktan öğretim faaliyetlerinde hem standart hem de kaliteli eğitimin sunulmasını güç hale getirebileceği düşünülebilir. Bu kapsamda Eğitimde Dijital Dönüşüm Projesinin belli bir standartta uzaktan eğitim hizmetlerinin sunulmasına katkı sağlayabilir.

Alandaki diğer çalışmalar incelendiğinde, Gülbahar (2012) e-öğrenme sürecinde e-hazır olmanın önemli olduğunu ancak literatürde yeterli çalışmanın olmadığını, ileriki süreçte yararlanılabilecek bir kaynak olarak e-hazırbulunmuşluk ölçeği ile e-memnuniyet ölçeği hazırlama çalışmasında bulunmuştur. Her üniversitede bir kalite izleme ve değerlendirme biriminin kurulmasını gerektiğine ve bu birimin belli aralıklarla toplanarak bilimsel bir yaklaşımla teknolojinin değişimini incelemesi, öğrenci görüşlerini alması ve öğrenci

ihtiyaçlarına göre kendini yenilemesi gerektiğini ve bunun öğrenci memnuniyetini arttıracaklarını vurgulamıştır. Yaptığı incelemelerde e-hazır olmayla ilgili çalışmalarda kullanılabilirlik, motivasyon, kişisel özellikler ve yeterlilikler, teknolojiyi kullanma düzeyi ve kaynaklara erişimin irdelendiğine değinmektedir.

Bir diğer ölçek geliştirme çalışmasında bulunan Yılmaz (2017) öğrencilerin hazırbulunuşluklarını, memnuniyet ve motivasyonlarını ölçmeyi amaçlayarak e-hazır olma ölçeğinde başlıca şu alt başlıklara yer vermiştir:

- *Bilgisayar öz yeterliliği*
- *İnternet öz yeterliliği*
- *İletişim öz yeterliliği (çevrimiçi)*
- *Öz yönelimli öğrenme*
- *Öğrenen kontrolü*
- *Motivasyon*

Türkiye’de e-hazır olma konusunda daha çok öğrencilerin e-öğrenmeye yönelik hazırbulunuşlukları, ve memnuniyetleri üzerine araştırmaların yapıldığı görülmektedir (Adnan ve Boz Yaman, 2017; Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016; Gülbahar, 2012; Korkmaz, Çakır ve Tan 2015; Yılmaz, 2017; Yurdugül ve Demir, 2016). Bu çalışmalardan öğrencilerin teknolojik yeterlilikler bakımından hazır olduklarını ve motivasyon sahibi oldukları görülmektedir. Diğer taraftan Türkiye’de yapılan çalışmalarda doğrudan üniversitelerin veya diğer eğitim kurumlarının e-hazır olma düzeylerine yönelik doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

İlk kez Warner, Christie ve Choy (1998) tarafından ortaya atılan e-hazır olma kavramını uzaktan eğitim bağlamında irdelendiğinde dünyadaki mevcut BİT imkanlarından faydalanarak en etkili ve verimli e-ortamın sağlanması şeklinde düşünülebilir. Bu alanda uluslararası literatürde çok sayıda çalışma yer alırken, ülkemizde bu konuda çalışmaların daha çok öğrenci odaklı yürütüldüğü görülmektedir. Ayrıca öğrenci ve öğretmen ihtiyaçlarından hareketle kurumsal ihtiyaçlara değinirse de kurumsal yeterlilik düzeyini ölçecek araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Adnan ve Boz Yaman, 2017; Alsancak Sırakaya ve Yurdugül, 2016; Huang, Chou, Chen ve Own, 2010; Korkmaz, Çakır ve Tan 2015; Van Rooij ve Zirkle, 2016; Yılmaz, 2017; Yurdugül ve Demir, 2016). Uzaktan eğitim-öğretim faaliyetleri yürüten kurumların hem kendi iç denetim hem de uluslararası denetim

birimleriyle etkin olarak denetlenmesi, kalitenin ve akreditasyonun sağlanması açısından önem teşkil etmektedir (Koçdar, 2011).

Bir eğitim-öğretim kurumunda uzaktan eğitim hizmeti sunabilmek ve e-hazır olmak için BİT imkanlarının sunulması gerekli olsa da tek başına yeterli olmayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda alan yazıdan hareketle araştırmacılar bir eğitim kurumunun uzaktan eğitime hazır olabilmesi için sahip olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Uzaktan eğitimi gerçekleştirmeye istekli olmalı ve yeterli bütçeyi ayırmalıdır.
- Kurumlar, uzaktan eğitim alanında içerik geliştiricisinden sistem yöneticisine, öğretim tasarımcısından ölçme ve değerlendirme birimine kadar her aşamasında uzman personele sahip olmalıdır.
- 21.yüzyılın gereksinimlerine göre teknolojik altyapı ve donanım sistemini kurulmalı (internet, ÖYS, bilgisayar, akıllı tahta, sanal laboratuvar, video çekim stüdyoları vb.) ve belli aralıklarla teknolojik gelişmelere uygun olarak yenilenmelidir.
- Öğrencilere ve öğretmenlere destek hizmetlerinin sağlanmalıdır.
- Evrensel tasarım ilkelerine göre dijital materyaller sunulmalıdır. Öğrencilerin uzaktan eğitim hizmetlerine erişebilmesi için donanım, ekipman ve internet altyapısı sağlanmalıdır.
- Kalite izleme ve değerlendirme ekipleri oluşturulmalıdır. Ayrıca kurum belli aralıklarla iç ve dış denetleyicilerle akredite edilmelidir.

Öneriler

COVID-19 salgını nedeni ile birçok eğitim-öğretim kurumunun acil uzaktan öğretime geçmesi e-hazır olma kavramını tekrar gündeme getirmiştir. Hem süreçte verilen eğitimler hem de bundan sonraki süreçte sunulacak uzaktan eğitim hizmetine yönelik nicel, nitel ve karma çalışmalar bağlamında araştırmacılar; kurumların (üniversiteler-okullar) e-hazır olma düzeylerini, e-hazırlığa ilişkin devlet politikaların neler olduğunu, acil uzaktan öğretime ilişkin öğrenci memnuniyetlerini, uzaktan eğitimde e-hazırlık seviyesi farklı gruplarda fırsat ve imkan eşitliği konularını irdeleyebilir ve bu gibi konulara eğilim gösterebilirler.

Teşekkür

Çalışmaya katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Ali Ekrem ÖZKUL' a teşekkürlerimizi borç biliriz.

Kaynakça

- Adnan, M. ve Boz Yaman, B. (2017). Mühendislik öğrencilerinin e-öğrenmeye dair hazırbulunuşluk ve memnuniyet düzeyleri. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 8 (2), 218-243. DOI: 10.16949/turkbilmat.280165
- Alsancak Sırakaya, D. ve Yurdugül, H. (2016). Öğretmen adaylarının çevrimiçi öğrenme hazırbulunuşluk düzeylerinin incelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 17(1):185-200
- Anadolu Ajansı (2020). MEB Uzaktan Eğitim Süreci. Erişim Tarihi: 12.06.2020. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-uzaktan-egitim-detaylarini-acikladi/1771319>
- Aydın, C., H. (2011). *Açık ve uzaktan öğrenme. Öğrenci adaylarının bakış açısı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Choucri, N., Maugis, V., Madnick, S. ve Siegel, M. (2003). Global e-readinessfor what?
- Darab, B., ve Montazer, G. A. (2011). An eclectic model for assessing e-learning readiness in the Iranian universities. *Computers ve Education*, 56(3): 900-910.
- Gülbahar, Y. (2012). E-Öğrenme ortamlarında katılımcıların hazır bulunuşluk ve memnuniyet düzeylerinin ölçülmesi için ölçek geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 45(2): 119-137.
- Hodges, C. B., Moore, S., Locke, B., Trust. T. ve Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. *Educause Review*, 27. Erişim tarihi: 04.06.2020. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning#fn8>
- Hung, M. L. (2016). Teacher readiness for online learning: Scale development and teacher perceptions. *Computers ve Education*, 94, 120-133.
- Hung, M. L., Chou, C., Chen, C. H., ve Own, Z. Y. (2010). Learner readiness for online learning: Scale development and student perceptions. *Computers ve Education*, 55(3): 1080-1090.
- IgiGolabal (2020). E-Readiness tanımı. Erişim Tarihi: 24.05.2020. <https://www.igi-global.com/dictionary/government-slovene-municipalities/8895>
- Kaur, K. ve Zoraini Wati, A. (2004) *An assessment of e-learning readiness at Open University Malaysia*. In: International Conference on Computers in Education 2004. 1017-1022.

- Koçdar, S. (2011). Uzman görüşlerine göre Türkiye’de uzaktan eğitim programlarının akreditasyonu. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Korkmaz, Ö., Çakır, R. ve Tan, S. S. (2015). Öğrencilerin e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ve memnuniyet düzeylerinin akademik başarıya etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 16(3): 219-241
- Machado, C. (2007). Developing an e-readiness model for higher education institutions: Results of a focus group study. *British Journal of Educational Technology*, 38(1), 72-82.
- McVay M (2000) *Developing a Web-based distance student orientation to enhance student success in an online Bachelor's degree completion program* Unpublished practicum report presented to the Ed.D. Program, Nova Southeastern University, Florida
- MEB. (2019). <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/index.html#about> Erişim tarihi:19.05.2019.
- MEB (2020a). Uzaktan eğitime geçiş ile ilgili yazı. Erişim tarihi: 10.06.2020. http://bireciksmi.meb.k12.tr/icerikler/4-maddelik-idari-izin-genelgesi-yayinlandi_9431254.html
- MEB (2020b). Sanal sınıfların kullanımına ilişkin yazı. Erişim tarihi: 10.06.2020. http://fethiye.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_04/19120427_Sanal_SYnYf.pdf
- Naralan, A. (2009). Türkiye’de e-hazırlık ve e-devletleşme. Erişim tarihi: 26.05.2019. https://www.researchgate.net/publication/305043808_TURKIYE'DE_E-HAZIRLIK_VE_E-DEVLETLESME
- Rektörler Paneli (2020, 18 Mayıs). Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=ieE_2n CZ-g
- Smith, P. J., Murpy, K. L. ve Mahoney, S. E. (2003). Towards identifying factors underlying readiness for online learning: An exploratory study. *Distance Education*. 24(1): 57-67, DOI: 10.1080/01587910303043
- Smith, P. J. (2005). Learning preferences and readiness for online learning. *Educational Psychology*, 25(1): 3-12, DOI: 10.1080/0144341042000294868
- The Economist Intelligence Unit Limited and IBM Corporation (2007), “The 2007 E-readiness Rankings”, IBM Institute for Business Value, ABD, s:5, <http://www-03.ibm.com/press/us/en/pressrelease/21438.wss> (17-3-2008)
- Van Rooij, S. W. ve Zirkle, K. (2016). Balancing pedagogy, student readiness and accessibility: A case study in collaborative online course development. *The Internet and Higher Education*, 28, 1-7.

- Warner, D., Christie, G., ve Choy, S. (1998). Readiness of VET clients for flexible delivery including on-line learning. *Brisbane: Australian National Training Authority*.
- Wikipedia (2020). Readiness ve E-readiness kavramlarının tanımı. Erişim tarihi: 24.05.2020. <https://en.wikipedia.org/wiki/E-readiness>
- Yılmaz, R. (2017). Exploring the role of e-learning readiness on student satisfaction and motivation in flipped classroom. *Computers in Human Behavior, 70*, 251-260.
- YÖK. (2019). Yükseköğretimde dijital dönüşüm. Erişim tarihi: 26.05.2019. [.https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agri-dijital-donusum-tanitimi-toplantisi.aspx](https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agri-dijital-donusum-tanitimi-toplantisi.aspx)
- YÖK. (2020). Yükseköğretim Kurumu Akademik Arama Sayfası. Erişim tarihi: 26.06.2020. <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/>
- Yurdugül, H. ve Demir, Ö. (2016). Öğretmen yetiştiren lisans programlarındaki öğretmen adaylarının e-öğrenmeye hazır bulunuşluklarının incelenmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 32(4)*, 896-915.